

A magyar polgári törvénykönyv megalkotásának feladata.

Írta és a Magyar Társadalomtudományi Egyesület 1914. évi április hó 30-án tartott szakértekezletén előadta:

TIMON ÁKOS.

Évszázadok óta nem állott a magyar törvényhozás oly nagy, oly messze kiható és korszakot alkotó feladat előtt, mint áll most, amidőn immár a magyar polgári törvénykönyv megalkotásának nagy munkáját megkezdette.

A XV. század első felében érzi leelőször a magyar országgyűlés a codificationának, a jogviszonyok törvényhozás útján való rendezésének szükségességét. Már Albert király 1439. évi decretumában megígérte, hogy az ország régi törvényeit, szokásait, az országglakosok minden jogát a főpapok, bárók és nemesek tanácsával helyre fogja hozni, kipótolni és megjavítani. Ezt az ígéretet azonban csak Hunyadi Mátyás váltotta be. Az ő nagy érdeme és dicsősége, hogy a magyar jog codificatióját először megkísérelte az 1486-ban kiadott decretuma által, mely általán, mint az ő nagyobb decretuma, mint a Decretum Majus ismeretes.

Mátyás a törvénykönyv bevezető részében világosan megmondja, hogy az ingatag és változó szokásjog, a consuetudo regni helyébe az írott jogot, a törvényt, a ius scriptumot, a lex-et akarja léptetni és ez által a törvények uralmát akarja maradandóan biztosítani a változó szokásjoggal szemben. A nagy király a középkori felfogásnak megfelelően ismételtlen hangsúlyozza, hogy ez a decretum írott jognak tekintendő és mint ilyen örök érvényű.

Bármily nagy jelentőségű és merész újítás volt is Mátyás codificationalis kísérlete, azért még sem volt kielégítő, mert

nem terjeszkedett ki a jogélet minden intézményére, hanem jóformán csak az alaki jog, a peres eljárás tüzetesebb szabályozásával foglalkozott. Az anyagi jogot s annak érvényesítését, a perjogot abban az időben még egybe foglalták és a nagyobb súlyt a jogszolgáltatás zavartalan menetének biztosítására, az alaki jogra helyezték, nem pedig az anyagi jog tüzetesebb megállapítására.

Mátyás halála után II. Ulászló korában újult erővel lép előtérbe az írott jog megalkotására, a codificatióra való törekvés. Ennek a törekvésnek eredménye Werbőczy István örökbecsű munkája a Hármaskönyv: a »Tripartitum Opus iuris consvetudinarii incltyi regni Hungariae«, amelyet az 1514. évi országgyűlés az ország törvényeivel és jóváhagyott szokásaival megegyezőnek találván, törvény cikkbe iktatva kéri a királyt, »hogy az országnak írásba foglalt jogát azonnal olvastassa fel, erősítse meg és pecsétjével ellátva az ország egyes vármegyéinek küldje meg.«

Habár, amint ismeretes, az országgyűlés által kért királyi szentesítés a végső stádiumban fennakadt és így Werbőczy Hármaskönyve formailag törvénykönyvvé, codexxé nem válhatott, mindazonáltal azzá tette azt lényegileg a nemzeti közmegegyezés és az annak alapján álló évszázados joggyakorlat. Nemcsak a bíróságok alkalmazták országszerte, hanem az országgyűlések és a királyi decretumok is évszázadokon át hivatkoztak Werbőczy Hármaskönyvére, mint nemzeti közkincsre, mint a magyar nemzet jogi öntudata, jogalkotó szelleme által szentesített élő jogforrásra, törvénykönyvre.

Nemcsak a Hármaskönyv ellen időnkint felmerült támadások, annak megjavítására irányuló kísérletek maradtak sikertelenül, hanem sikertelenek maradtak a XVIII. század vége óta az 1790/91. évi országgyűléssel kezdődő újabb codificationalis mozgalmak is. Az 1795-ben készült »Projectum legum civilium« nem rendszeres törvénykönyv, hanem csak egyes magánjogi intézményeket szabályozó törvények tervezete éppen úgy, mint a XIX. század 30-as és 40-es éveiben tartott reformáló országgyűlések codificationalis munkája, amidőn a magánjogtól már különvált egyes jogvidékek: a váltójog-, kereskedelmi jog és csődjog nyert törvényhozás útján szabályozást.

Az ősiség eltörlése 1848-ban régebbi állami és társadalmi életünknek és azon felépülő magánjogi jogrendünknek alapjait romba döntötte és így csak természetes, hogy az 1848. évi XV. t.-cz. az ősiség eltörlésével kapcsolatosan kimondotta a polgári törvénykönyv megalkotásának sürgős szükségességét. Ez a rendelkezés azonban a közbejött alkotmányválságok következtében csak most jutott a megvalósulás stádiumába.

Mindezek alapján nyilvánvaló, hogy Magyarország első polgári törvénykönyve, codexe és a megalkotandó új codex közvetlen előzője a szentesítés formai hiánya dacára is Werbőczy Hármaskönyve, az a nagy jogász alkotás, amelynek jelentősége nem szorítkozik pusztán arra, hogy évszázadokon át szolgálta és irányította nemzetünk jogéletét. A Hármaskönyvnek ennél még nagyobb érdeme, hogy ez biztosította nálunk évszázadokon át, mondhatjuk egészen korunkig, az idegen jogok behatásával szemben nemzeti jogrendünk fennmaradását, megőrizte a magyar jogéletnek nemzeti jellegét az által, hogy az eddig kifejlődött sajátos magyar jogrendet rendszeres törvénykönyvbe foglalta, a magyar nép jogalkotó szelleme által létesített jogintézményeket írott jog, törvény, formájába öntötte.

Az önálló állami és társadalmi életet élő nép codificatiójának ma is ez a legelső, a legfontosabb feladata. E tekintetben Werbőczy mesterműve, a Hármaskönyv ma is utánczandó példa gyanánt kell, hogy álljon a magyar jog codificátorai előtt. A legfőbb kérdés tehát, amelyre ennek az enquétének felelni kell, a legfőbb szempont, amelyet ezen tanácskozásaink során szem előtt kell tartanunk, éppen az, hogy a polgári törvénykönyv tervezete mennyiben felel meg a magyar társadalom nemzeti jellegének és követelményeinek. Mennyiben tekinthető ez a tervezet a miénknek, vagyis magyarnak úgy formáiban mint tartalmában?

A történelem azt tanúsítja, hogy az önálló államot és társadalmat alkotó vagy alkotott népek jogélete, külső jogrendük mindenütt és minden időben sajátos nemzeti jelleget visel magán. Ebből önként következik, hogy az állami önállóság megszilárdulásának és fokozatos előhaladásának szükségképpeni feltétele a jogélet és a jogrend nemzeti jellegének fenntartása és biztosítása, mert csak ott lehet szó egészséges

fejlődésről, ahol a társadalom belső elemei és tényezői az azokat szabályozó külső jogrenddel a legszorosabb kapcsolatban és összhangban állanak. Mindez azután maga után vonja azt is, hogy bármelyik önálló állami társadalmi életet élő nép, tehát a magyar nép jogrendjének továbbfejlesztése törvények formájába öntése által csak úgy történhetik sikeresen, ha a jogrendnek, a jog intézményeknek codificálásánál, ha az ilyenképpen létesített újítások eszközzésénél a magyar társadalom sajátos nemzeti jellege és követelményei kellő figyelemben részesülnek.

Az kétségtelen, hogy állami és társadalmi életünknek az a gyors átalakulása, amely a múlt század közepe óta észlelhető, régibb jogintézményeinket addigi formájukban nagyrészt elavultakká tette és így mindinkább elkerülhetetlenné vált egész jogi szervezetünk újjá alkotása. Az is kétségtelen, hogy a jogélet egyes különálló ágainak, aminő a váltó és kereskedelmi jog, a büntetőjog és a perrendtartás codificatiója, az idegen jogintézmények nagy mérvű befogadása alapján történt.

Mindezek azonban korántsem lehetnek olyan praejudicáló hatással a magyar nemzet jogalkotó szellemének megbénítására, mint a polgári törvénykönyvnek elhibázott megalkotása. Az eddig elkövetett hibák nem dönthetik meg azt a kétségbe nem vonható igazságot, hogy az idegen jogintézményeknek öntudatlan és a nemzeti individualitást, a magyar társadalom sajátos létviszonyait figyelemben nem vevő befogadása végeredményében csak káros hatású lehet, mert egyrészt veszélyezteteti jogfejlődésünk sajátos nemzeti jellegét, megbénítja a magyar nemzet jogalkotó erejét és képességét, másrészt a codificatio daczára ingadozóvá, bizonytalanná fogja tenni egész jogrendszerünket.

Erős meggyőződésem, hogy csak az, aki alaposan ismeri a magyar jogintézmények múltját és jelenét, úgy amint azok a magyar társadalom létviszonyaival szerves kapcsolatban fejlődtek és alakultak, lehet kellőképpen tájékozva az újabb fejlemények által igényelt reformok iránt és csak azok az újítások számíthatnak maradandóságra, csak azok képezhetik a jövőben a mi jogi szervezetünk, nevezetesen magánjogi jogrendünk biztos talpköveit, amelyek a hazai jogfejlődés és az

abban megnyilvánuló nemzeti egyéniség és sajátosság kellő ismerete mellett létesülnek.

A mi alkotmányunk és jogéletünk múltja állami létünk legnevezetesebb megnyilatkozása. Ez a dicső múlt, a mi ezer éves államiságunk és azon alapuló önálló jogfejlődésünk megköveteli, hogy az új polgári törvénykönyv, mint a Hármaskönyvnek második javított kiadása, úgy lényegében, mint formáiban a magyar állam önálló alkotása legyen, nem pedig valamely idegen jognak befogadása.

Nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy az új polgári törvénykönyv éppen úgy, mint egykoron a Hármaskönyv, középpontját fogja képezni a további, a jövőendő jogalkotásnak és így minden elkövetett hiba sokszorosán megbosszulhatja magát. Továbbá nem szabad szem elől tévesztenünk azt sem, hogy valamely idegen állam codexének egyszerű vagy nagy arányú másolása, míg egyrészt a jogalkotás terén csak másodlagos culturát jelent, addig másrészt maradandóan megszünteti a magyar állam jogrendjének önállóságát, beékelvén azt egy másik állam jogrendjébe, mint külső jogvidéket.

Ezek azok a főbb szempontok, amelyeket nekünk, mint a Magyar Társadalomtudományi Egyesület tagjainak szem előtt kell tartanunk, amidőn a magyar polgári törvénykönyvnek tervezetét bírálat alá vesszük. Werbőczy Hármaskönyvének szellemét kell mértékül alkalmaznunk és minden erőnkől oda törekedni, hogy a tervezetben található hibákat felderítve azok jóvá tételét sürgessük, oda kell törekednünk, hogy egy olyan polgári törvénykönyv létesüljön, mely nem valamely idegen állam jogrendjének szolgálai másolása, hanem a magyar állam önálló alkotása lévén, a magyar társadalom nemzeti jellegének és követelményeinek minden tekintetben megfeleljen.